

Iwona Anna NDiaye

Tytuły precedensowe w prasie rosyjskiej – semantyka i funkcjonowanie

Prace Językoznawcze 18/3, 159-170

2016

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

Iwona Anna NDiaye
Olsztyn
e-mail: aisha.ndiaye.pl@gmail.com

Tytuły precedensowe w prasie rosyjskiej – semantyka i funkcjonowanie

Precedent titles in the Russian press – their semantics and functioning

The article discusses the use of journalistic precedent texts. The examples selected for the analysis show the important role of precedent texts in Russian journalistic tradition. In the article, a typology is proposed, based on an analysis of this type of texts, their sources and methods of use.

Słowa kluczowe: tekst precedensowy, tytuły prasowe, nazwy własne, prasa rosyjska
Key words: precedent text, press titles, proper names, the Russian Press

1. Uwagi wstępne

Ważną cechą współczesnego dyskursu medialnego w Rosji jest nasycenie go intertekstualnością. Opisuując tę rzeczywistość w pracy *Русский язык и языковая личность*, Jurij Karaułow¹ podkreślał: „Человек живет в мире текстов. Тексты эти разнообразны по содержанию, жанрам, тематическим сферам, объему, необходимости многократного обращения к ним или разового их использования [...]” (Karaułow 1987: 216, cyt. za: Gos 2006: 78). Tym samym rosyjski językoznawca kontynuował rozważania Michaiła Bachtina

¹ Jurij Karaułow (ur. 1935) – członek Rosyjskiej Akademii Nauk (od 1981), dyrektor Instytutu Języka Rosyjskiego im. W.W. Winogradowa (1982–1996), dyrektor Centrum Naukowego Języka Rosyjskiego w Moskiewskim Państwowym Uniwersytecie Lingwistycznym. Członek rady redakcyjnej portalu *Грамота.ру*, redaktor naczelny czasopisma „Русистика сегодня”. Główny redaktor encyklopedii *Русский язык* (1995–1998), *Словаря языка Достоевского* (wyd. RAN). Autor prac z zakresu językoznawstwa, leksykografii oraz lingwistyki stosowanej. Źródło: opracowanie własne na podstawie noty biograficznej, zamieszczonej na stronie Rosyjskiej Akademii Nauk, <http://www.ras.ru/win/db/show_per.asp?P=.id-2562.ln-ru.dl-pr-inf.uk-11>, dostęp: 06.04.2016.

o „жизни в мире чужих слов”: „Я живу в мире чужих слов. И вся моя жизнь является ориентацией в этом мире, реакцией на чужие слова (бесконечно разнообразной реакцией), начиная от их освоения (в процессе первоначального овладения речью) и конча освоением богатств человеческой культуры (выраженных в слове или в других знаковых материалах). Чужое слово ставит перед человеком особую задачу понимания этого слова (такой задачи в отношении собственного слова не существует или существует в своем другом смысле)” (цит. за: Айрапетян 2000: 34)².

Pod określeniem „cudze słowa” w danym przypadku rozumiane są cytaty, aforyzmy, przysłowia i inne wypowiedzi, które nieustannie odtwarzane są w komunikacji społecznej. Właśnie takie „cudze słowa” tworzą specjalny kanon tekstów³. Charakteryzując ten proces, Jurij Karaułow wprowadził do obiegu naukowego wyrażenie „teksty precedensowe” (*прецедентные тексты*), pod którymi rozumiał powszechnie znane i zrozumiałe teksty (utwory literackie, teksty publicystyczne, filmy, przysłowia itd.), do których interlokutorzy odwołują się w sytuacji komunikacji z innymi ludźmi.

Zjawisko wielokrotnego odwoływania się do powszechnie rozpoznawalnych tekstów zostało szeroko opisane we współczesnym językoznawstwie rosyjskim. Termin „tekst precedensowy” utrwalił się w badaniach lat 90., których autorzy koncentrowali się zarówno na aspektach teoretycznych, jak i praktycznych (Гудков 1999; Костомаров 1994; Красных, Гудков, Захаренко, Багаева 1994; Захаренко 1997; Слышкин 2000; Стапанская 2004; Нахимова 2012; Бобровская 2014 i in.).

Z początkiem XXI w. tematyką tekstów precedensowych zainteresowali się również polscy językoznawcy. W 2004 r. w tomie *Aktualne problemy semantyki i stylistyki tekstu...* ukazał się artykuł A. Stefańskiej, która poddała analizie film fabularny jako szczególny typ tekstu precedensowego (Срефанская 2004). Z kolei Elżbieta Gos w publikacji zamieszczonej w „Przeglądzie Rusycystycznym” wprowadziła podstawowe terminy: *tekst precedensowy*, *autoprecedensy*, *precedensy społeczne* oraz szczegółowo omówiła teksty precedensowe w aspekcie intertekstualnym, kognitywnym, pragmatycznym oraz lingwokulturowym (Gos 2006: 78–84).

Warto jednak podkreślić, że sposoby funkcjonowania tego typu źródeł mają w istocie utrwaloną pozycję w polskim językoznawstwie i teorii komunikacji w ramach innych zakresów pojęciowych. Zagadnienia wzajemnych powiązań tekstowych od wielu lat stanowią przedmiot rozważań w kontekście problematyki relacji międzyjęzykowych, odniesień wewnątrzliterackich,

² Na podstawie notatek M. Bachtina z 1970/1971 r. do nieopublikowanego artykułu.

³ Elżbieta Gos pisze w tym kontekście o „tekstach z kanonu” (Gos 2006: 79).

korespondencji literatury i sztuk wizualnych itp. (Nycz 1993; Grzegorzczkova 1998; Dobrzyńska 2001 i in.).

2. Tekst precedensowy – zakres pojęciowy i aspekt pragmatyczny

Ogólnie rzecz biorąc, teksty precedensowe – to określenia wydarzeń, zjawisk, postaci, które mówiący (piszący) odtwarza w sposób aluzyjny i fragmentaryczny. Charakteryzując teksty precedensowe, należy uwzględnić ich stałą obecność w dyskursie społecznym w formie dokładnego cytatu lub w postaci inwariantu (aluźji), ich rozpoznawalności przez ogół przedstawicieli konkretnego społeczeństwa oraz rolę identyfikacyjną i kulturową dla danej wspólnoty językowo-kulturowej. Dlatego też wydzielenie tego typu tekstów spośród innego rodzaju wypowiedzi opiera się na następujących kryteriach: sposób funkcjonowania, odmiana gatunkowa, funkcje praktyczne.

Uwzględniając takie podejście, I. Zacharenko formułuje następującą definicję tekstu precedensowego: „Прецедентный текст (ПТ) – законченный и самодостаточный продукт речемыслительной деятельности; (поли) предикативная единица; сложный знак, сумма значений компонентов которого не равна его смыслу; ПТ знаком любому среднему члену национально-культурного сообщества; обращение к ПТ может многократно возобновляться в процессе коммуникации через связанные с этим текстом прецедентные высказывания или прецедентные имена. К числу прецедентных текстов принадлежат произведения художественной литературы (например, «Евгений Онегин», «Бородино»), тексты песен, рекламы, политические публицистические тексты и т.д.” (Захаренко 1997: 83).

Zatem teksty precedensowe mogą być pojmowane jako fenomen socjokulturowy, aktualizujący wewnątrztekstowe i międzytekstowe związki użytej jednostki językowej. Pole semantyczne stylistycznych aluźji, oprócz warstwy znaczenia dosłownego (denotacji), obejmuje warstwę konotacyjną. Oznacza to, że aby zrozumieć sens użytego słowa w kontekście wypowiedzi, odbiorca powinien znać treści napisane na nich kulturowo. Opisując zjawiska precedensowe oraz określając ich miejsce w bazie kognitywnej każdej wspólnoty, Ewa Gos wskazywała na następujące cechy „tekstów kanonu kulturowego”:

- 1) są dobrze znane wszystkim przedstawicielom wspólnoty językowo-kulturowej, mają ponadjednostkowy charakter;
- 2) są aktualne w wymiarze poznawczym i emocjonalnym – za zjawiskiem stoi wspólny inwariant jego recepcji, pojęcie o zjawisku, wiedza, wyobrażenie o nim;
- 3) apelacja do tych zjawisk pojawia się w dyskursie regularnie, odwoływanie nie musi być częste, ale jest zrozumiałe bez dodatkowych wyjaśnień (Gos 2006: 78–79).

3. Teksty precedensowe jako problem badawczy

Teksty publicystyczne, jako jeden z rodzajów komunikacji masowej, spełniają dwie ważne funkcje: informacyjną i perswazyjną. Konkurencja w sferze informacji masowej motywuje autorów do poszukiwania niestandardowych sposobów przyciągania uwagi potencjalnych czytelników. Tekst dziennikarski może efektywnie wypełniać swoją funkcję dopiero wówczas, gdy oddziałuje na wyobraźnię czytelnika i aktualizuje jego wiedzę kulturową. Istotne znaczenie dla efektywności tego procesu ma wykorzystanie w stylu publicystycznym tekstów precedensowych.

Współczesna sytuacja językowa często wymaga od odbiorcy tekstu umiejętności zestawienia formy i treści danego tekstu z innymi tekstami. Wiedza, konieczna do pełnego zrozumienia współczesnej mowy ustnej i języka pisanego, zwłaszcza języka prasy – to wiedza kulturowa, wiedza na temat filmów fabularnych, utworów literackich, tekstów popularnych piosenek, obrazów stereotypowych, tj. wszystkiego, co stanowi podstawę tekstów precedensowych.

W niniejszej publikacji podjęto próbę pokazania roli, jaką pełnią teksty precedensowe we współczesnych tekstach publicystycznych. Przyjęto założenie, iż analiza tego typu tekstów, pozwoli zaproponować typologię z uwagi na ich źródło i sposoby wykorzystania, wykazać funkcje tekstów precedensowych w tekście publicystycznym jako tekście wywierającym wpływ na czytelnika i kształtującym opinię społeczną. Zasadniczym celem, jaki został sformułowany w ramach podjętych przez nas badań, była chęć przedstawienia, w jaki sposób we współczesnym dyskursie publicystycznym funkcjonują teksty precedensowe w tytułach prasowych. Osiągnięcie celu zasadniczego było realizowane etapowo, poprzez sformułowanie wniosków w zakresie celów pośrednich:

- określenie źródła tekstów precedensowych;
- pokazanie skali i odmian tekstów precedensowych;
- opracowanie typologii tytułów;
- określenie specyfiki wykorzystania tekstów precedensowych.

Materiał badawczy stanowiła kartoteka tytułów prasowych opracowana z wykorzystaniem metody selektywnej wybiórczej (wybór i badanie tylko tytułów z nazwami precedensowymi). Szczegółową analizą objęto sześć tytułów prasowych za lata 2000–2015: „Комсомольская правда”, „Московский комсомолец”, „Аргументы и факты”, „Новая газета”, „Известия”, „Труд”, „Коммерсантъ”. Wyselekcjonowanie powyższych tytułów było podyktowane chęcią prześledzenia interesujących nas zjawisk językowych w tekstach publicystycznych, zróżnicowanych zarówno pod względem tematycznym, merytorycznym, jak i stylistycznym.

Określając zakres badawczy, wzięliśmy również pod uwagę fakt, że w 2003 r. na Państwowym Uniwersytecie w Woroneżu została obroniona rozprawa doktorska Jeleny Czernogrudowej, poświęcona tekstom precedensowym w tekstach publicystycznych. Przy czym woroneska badaczka w swojej pracy na temat *Заголовки с прецедентными текстами в современной публицистике: На материале центральной, региональной и местной прессы* analizowała trzy wybrane tytuły prasowe: „Комсомольская правда”, „Коммуна”, „Борисоглебский вестник”, jako reprezentatywne przykłady prasy centralnej, regionalnej i lokalnej, ograniczając swoje badania do lat 2000–2001.

4. Typologia tytułów precedensowych

Na potrzeby niniejszej publikacji tytuły prasowe będziemy rozumieć jako integralną część tekstu publicystycznego, pełniącą ważne funkcje: od nominatywnej, aktywizującej procesy myślowe czytelnika, poprzez wzbudzenie uwagi, informowanie o czymś (funkcja informacyjna) po reklamową. Tytuł pomaga zrozumieć sens publikacji (funkcja znaczeniowa), koncepcję dziennikarską (funkcja przedstawienia autorskiego stosunku do przedmiotu wypowiedzi i tekstu), bierze udział w kształtowaniu emocjonalnego wpływu na czytelnika (funkcja oceniająco-ekspresywna), bierze udział w tworzeniu stylistycznych efektów tekstowych (funkcja stylistyczna), i wreszcie pomaga w samym procesie czytania i zapamiętywania publikacji prasowej (funkcja mnemoniczna) (Лазарева 1989).

Strategiczną rolę w wypełnieniu tych złożonych i ważnych funkcji pełnią teksty precedensowe. Mówiąc o wykorzystywanych tekstach precedensowych jako jednych z efektywnych środków językowych, aktywizujących uwagę czytelnika, mamy na myśli pewien zakres znaczeń umownych, powstających w rezultacie skojarzeniowej działalności człowieka. Tekst precedensowy może być aktualizowany w tytułach prasowych poprzez cytaty, aluzję, nazwisko autora, imienia bohatera itp. Do najbardziej typowych środków wyrazu ekspresji należą metafory, przysłowia, powiedzonka, aforyzmy, skrzydlate słowa, nazwiska znaczące. Ich użycie zwykle motywowane jest ich obrazowością, barwnością i aluzywnością. Teksty precedensowe wykorzystywane w dyskursie publicystycznym stanowią zatem uniwersalny sposób obrazowania językowego, stosowany przede wszystkim jako środek mający na celu zwiększenie ekspresywności przekazu.

W toku analizy wyodrębniliśmy osiem zasadniczych źródeł tekstów precedensowych:

1. Slogany i hasła historyczne związane z historią powszechną i narodową oraz kulturą rosyjską (np. *Землю – крестьянам!* – «Аргументы и факты»).
2. Anegdota, powiedzonka (np. *Иди в баню и пой!* – «Аргументы и факты»).
3. Teksty reklamowe, programy telewizyjne i teleturnieje (np. *Имидж – ничто, лицо всё* – «Комсомольская правда», por. *Имидж – ничто, жажда всё*).
4. Utwory muzyczne (pieśni narodowe), utwory estradowe, piosenki z filmów fabularnych i in. (np. *У нобелевки женское лицо* – «Московский комсомолец»).
5. Aforyzmy, przysłowia (np. *Объять необъятное; Забитое прошлое* – «Аргументы и факты»).
6. Literatura piękna (proza literacka, dramaturgia, baśnie, poematy, ballady, utwory literackie, bajki autorskie, rosyjskie bajki ludowe, literatura obca) (np. *В Москву!* – «Аргументы и факты»).
7. Imiona i nazwiska postaci fikcyjnych używane zamiast rzeczowników (np. *Раскольников, Евгений Онегин, Золушка*).
8. Filmy fabularne, filmy animowane (np. *Конец прекрасной эпохи* – «Аргументы и факты»).

Największą gatunkową, typologiczną i strukturalną różnorodnością charakteryzują się następujące źródła tekstów precedensowych: literatura piękna – 40%. Przy czym z punktu widzenia struktury tekstu precedensowego wykorzystywane są zarówno tytuły, jak i cytaty z różnych utworów. Poza tym do najchętniej wykorzystywanych należą: programy telewizyjne, reklama – 20%, utwory muzyczne – 15%, przysłowia i anegdota – 10%, filmy fabularne i filmy animowane – 5%, inne – 10%.

Nieznaczna część tytułów prasowych (2%) charakteryzuje się „wieloprecedensowością”. Mowa o sytuacji, gdy w jednym tytule ma miejsce odniesienie do dwóch i więcej różnych źródeł (*Микки-Чингисхан* – «Известия»). W takich przypadkach informacje zawarte w nagłówkach (a więc w tytule, podtytule, nadtytule i lidzie) zwykle nie wystarczą do odczytania ogólnego sensu całego artykułu. Na przykład, widząc tytuł *Новые русские робин гуды* («Известия»), możemy zakładać, że w artykule będzie mowa o biznesmenach, „nowobogackich” lub o Rosjanach, którzy pomagają biednym, jak tytułowa postać Robin Hood. Jednak, wbrew oczekiwaniom, artykuł opowiada o zawodach strzeleckich w Rosji.

W przypadku odwołań do różnych źródeł powstają tzw. poliprecedensowe frazy tytułu, które jeszcze bardziej wzmacniają jego wyrazistość i atrakcyjność (*Золотую рыбку* в мутных водах ловят у Курильских островов – «Комсомольская правда», gdzie „Золотая рыбка” – postać ze znanej bajki rosyjskiego klasyka Aleksandra Puszkina, a „Ловить рыбку в мутной воде” – przysłowie).

Uwzględniając pochodzenie źródła tekstu precedensowego, dane jednostki komunikacji można podzielić na teksty odnoszące się do kultury rodzimej (95%) i teksty obcego pochodzenia (z tłumaczeniem na język rodzimy lub bez niego – 5%).

Z semantycznego punktu widzenia przeanalizowane przez nas tytuły możemy rozdzielić na:

- 1) tytuły-komunikaty,
- 2) tytuły-cytaty,
- 3) tytuły-interpretacje.

Związek pomiędzy tytułem, tekstem artykułu i tekstem źródłowym realizowany jest w różnorodny sposób, tj. poprzez asocjacje, reminiscencje, wzmiankowanie, aluzję. Pozwala to mówić o pewnych strategiach, przez które będziemy rozumieć zamiar dziennikarza dokonania określonej „operacji” na tekście. Najczęściej ma miejsce zastosowanie następującego modelu leksykalno-składniowego:

- 1) bezpośrednie zacytowanie frazy bez wprowadzania jakichkolwiek zmian (cytowanie ukryte i jawne),
- 2) wykorzystanie tekstu precedensowego z jednoczesnymi zmianami (transformacja wykrzyknieniowa lub pytająca, cytowanie segmentacyjne, redukcja),
- 3) paronimia tekstu precedensowego (synonimiczna substytucja elementu tytułu, antonimiczna substytucja elementu tytułu, zamiana jednego lub kilku słów przy użyciu nazw własnych, wykorzystanie środków graficznych).

5. Precedensowe nazwy własne w tytułach prasowych

Za szczególny sposób funkcjonowania tekstów precedensowych należy uznać wykorzystanie nazewnictwa – nominacji składających się z jednego–dwóch słów, charakteryzujących się brakiem zakończenia myśli, wywołujących skojarzenie z całym utworem, a także wyobrażeniem, który dany obraz tworzy.

Oddzielną grupę tytułów stanowią teksty publicystyczne wykorzystujące różnego rodzaju gry językowe, które, obok intertekstualności i ironii, stały się główną cechą współczesnych tekstów publicystycznych. Określenia „gry językowe” będziemy używać za Jolantą Kowalewicz-Dąbrowską, nazywając różnorodne zabiegi dokonywane na materii języka⁴. Zdaniem L. Rogoziny,

⁴ Niektórzy językoznawcy odwołują się do rozumienia „gry językowej” Jeana-Françoise Lyotarda, który traktuje ją jako „swoisty proces używania słów, tzn. nadawca wykonuje

wykorzystanie nazw precedensowych *a priori* ma formę gry językowej: „адресант задает загадку, адресат ищет на нее ответ. Языковая игра с участием прецедентного имени создает импликацию и привлекает внимание. В этом смысле любое употребление прецедентного имени может быть охарактеризовано как игровое и неотъемлемо присуще прецедентному имени (Рогозина 2009, cyt. za: Ваиль 2013: 77).

Титулы z ironicznym wykorzystaniem nazw precedensowych mają na celu zwiększenie ekspresywności danego stylu. Gra językowa przyciąga uwagę czytelnika za pomocą żartu językowego, humoru, obrazowości. Przy czym gry językowe najczęściej odnoszą się do modulacji znaczeń, rzadziej gramatyki, wypełniając funkcję perswazyjnego oddziaływania na odbiorcę (Kowalewska-Dąbrowska 2007)⁵.

W tej grupie tytułów najliczniej reprezentowane jest nazewnictwo nawiązujące do znanych i lubianych postaci literackich, bohaterów bajek i twórczości folklorystycznej (np. Путевку в искусство мне выдала *Баб-яга* – «Труд», Борис Грачевский: нам нужен *Буратино* – «Труд», *Мышкин* в каждом из нас – «Известия», Победу сборной принес *Илья Муромец* – «Известия», Узнай, кто ты – *Золушка* или Колдунья – «Комсомольская правда»).

Zdaniem Grigorija Solganika gra językowa w onomastyce staje się mechanizmem oceny, silnie oddziałującym na świadomość społeczną (Солганик 1990: 12–13). Z kolei Larysa Rogozina podkreśla, że wykorzystanie nazwy precedensowej *a priori* ma formę gry językowej: nadawca zadaje zagadkę, adresat szuka rozwiązania. Gra językowa z udziałem nazwy precedensowej tworzy implikacje i przyciąga uwagę (Рогозина 2007: 51–58). Takie zadanie może pełnić wykorzystywanie charakterystycznych i niosących багаż kulturowych skojarzeń imion i nazwisk (w niezmienionej postaci): *Обломовский* («Известия»), *Штольц* («Известия»), *Чебурашка* открывает Японию («Труд»), Атомная ночь *Шехерезады* («Известия»), Бездумный *Аполлон* («Труд»), Право доктора *Франкентейна* («Известия»).

Nazwy precedensowe są poddawane różnego rodzaju transformacjom: *Чегеваромания* («Комсомольская правда», por. Че Гевара), *Король лир, фунтов и долларов* («Известия», por. Король Лир), *Дибров де Сад* в обществе украинской красавицы («Известия», por. Маркиз де Сад), Май нейм из

posunięcia w grze określonej pewnymi regułami (gra pomiędzy tym, co utarte, szablonowe, schematyczne, a tym, co nowe, „drażniące” stare wzorce, nawyki, skojarzenia – tak uważają Katarzyna Skowronek i Mariusz Rutkowski – autorzy pracy o nazewnictwie w mediach” (Skowronek, Rutkowski 2004: 43; por. *Gry w języku...* 1997; Łuc, Bortliczek 2011).

⁵ Szerzej na temat gry językowej w rosyjskim tekście publicystycznym, zob. (Космеда online).

Поттер. *Фродо Поттер* («Известия», por. Гарри Поттер), *Алиса в Стране специфических* («Известия», por. Алиса в стране чудес).

Imiona postaci historycznych i mitologicznych są wykorzystywane w celu określenia przymiotów znanych postaci, polityków, w tym samego prezydenta Putina (*Лебедев не хочет быть Сизифом* – «Известия», *Путин Львиное Сердце* – «Известия», por. Ричард Львиное Сердце). Natomiast podkreślając władzę kogoś lub dominację czegoś rosyjscy dziennikarze chętnie stosują porównania tego obiektu z wizerunkiem Włodzimierza Lenina, który zachował się w kulturowej pamięci narodu jako „wódz światowego proletariatu”, „lider bolszewików”, „przywódca rewolucji” (np. *Доллар жил. Доллар жив. Доллар будет жить?* – «Комсомольская правда», por. znane hasło z początku XX w. „Ленин жил, Ленин жив, Ленин будет жить”).

Warto również podkreślić, że w przypadku translokacji obcojęzycznych nazw własnych stosowana jest zasada typowa dla współczesnego języka rosyjskiego. Nazwy angielskich firm, koncernów, organizacji, instytucji najczęściej zapisywane są w niezmienionej postaci z zachowaniem obcego alfabetu (np. *Nathann's Famous* нашла себя в России. *Сеть закусовых развивает бывший ритейлер* – «Коммерсантъ»). Podobnie zapisywane są popularne słowa typu *claas, weekend, okey* (np. *Комбайны показали Claas* Немецкий концерн усиливает позиции в России – «Коммерсантъ»).

Analiza tekstów precedensowych w tytułach prasowych na wybranych przykładach rosyjskiej prasy pokazuje, że pełnią one bardzo różne role, przede wszystkim pełnią funkcję informacyjną i perswazyjną. Mają także za zadanie zwrócić uwagę czytelnika oraz wyrazić stosunek autora do wypowiedzianych treści. Stosowane są zarówno ze względu na językową ekonomię, jak i potencjał ekspresywny i stylistyczny (zaintrygowanie poprzez zastosowanie formy zagadki, stworzenie poetyckiej aluzji, podtekstu, przekaz z nutą ironii, sarkazmu, tragizmu).

6. Wnioski badawcze

Na podstawie przeprowadzonej analizy zostały sformułowane następujące wnioski:

1. Do najbardziej rozpowszechnionych typów tekstów precedensowych w prasie rosyjskiej należy model leksykalno-syntaktyczny, bezpośredni cytat oraz jego odmiany: cytat segmentowany i redukowany.

2. Do najbardziej popularnych źródeł tekstów precedensowych wykorzystywanych w tytułach prasowych należą znane utwory literackie, popularne piosenki, przysłowia, filmy fabularne i animowane oraz teksty reklamowe.

3. Teksty precedensowe cechuje duży potencjał ekspresywny. Z reguły odsyłają nosiciele języka nie tylko do źródeł dobrze znanych, ale też lubianych, wywołujących pozytywne emocje, niejako zmuszając czytelnika do tego, aby przypomniał sobie popularne anegdoty, ulubionych bohaterów, zabawne dialogi.

4. Do najważniejszych funkcji tekstów precedensowych należy zwrócenie uwagi, zwiększenie ekspresywności, tworzenie dodatkowych znaczeń, zwiększenie środków wyrazu.

5. Wykorzystanie tekstów precedensowych jako formy gry językowej uwarunkowane jest pragmatyką. Pozwalają wyrazić i co najważniejsze w krótkiej formie (aluzja, sugestia) wyrazić myśli i uczucia. Autorzy tytułów prasowych stoją przede wszystkim przed zadaniem zwrócenia uwagi czytelnika oraz oddziaływania na jego świadomość.

6. Teksty precedensowe stanowią kulturową pamięć narodu. Wyrażają nowe treści poprzez obraz świata, mentalność, społeczną i kulturową historię danego narodu. Adresatami tekstów precedensowych są przedstawiciele tej samej przestrzeni językowo-kulturowej, mający wspólne doświadczenie historyczne.

7. Uwagi końcowe

Analiza przedstawionych w artykule tytułów prasowych dowodzi, że teksty precedensowe stwarzają duże możliwości w tym zakresie. Ich szerokie zastosowanie w tytułach prasowych uwarunkowane jest polifunkcjonalnością. Służą konkretyzacji przedstawienia, realizacji celu retorycznego (podkreślenie, wyróżnienie) i wyrazu estetycznego. Umiejętne wykorzystanie tytułów precedensowych pozwala przygotować, zainteresować i zaintrygować czytelnika, a także przekazać maksimum informacji przy minimalnej objętości. Tym samym stanowią one jeden z najbardziej efektywnych środków językowego obrazowania.

Niezależnie od znaczącej liczby prac, w których omawiane są różnego rodzaju problemy informacji masowej, wiele aspektów tego zjawiska pozostaje niezbadanych i wymaga dalszych opracowań, w tym dotyczących roli tytułu precedensowego w dyskursie medialno-informacyjnym. Celowość badania tytułu, jego miejsca oraz roli w strukturze makrotekstu środków informacji masowej podyktowana jest zarówno kwestiami teoretycznymi (lingwistyka tekstu), jak i zadaniami praktycznymi (adekwatna interpretacja tekstu).

Literatura

- Chlebda W. (2005): *Szkice o skrzydlatych słowach. Interpretacje lingwistyczne*. Opole.
- Kowalewska-Dąbrowska J. (2007): *Gry językowe w tekstach publicystycznych. Kreacja czy manipulacja?* [W:] *Kreowanie świata w języku mediów*. Red. P. Nowak, R. Tokarski. Lublin.
- Dobrzyńska T. (2001): *Tekst*. [W:] *Współczesny język polski*. Red. J. Bartmiński. Lublin.
- Gos E. (2006): *Co to jest tekst precedensowy?* „Przegląd Ruscystyczny”, nr 4(116), s. 78–84.
- Gry w języku, literaturze i kulturze* (1997). Red. E. Jędrzejko, U. Żydek-Bednarczuk. Warszawa.
- Grzegorzczak R. (1998): *Głos w dyskusji o pojęciu tekstu i dyskursu*. [W:] *Tekst. Problemy teoretyczne*. Red. J. Bartmiński, B. Boniecka. Lublin 1998.
- Kowalewska-Dąbrowska J. (2007): *Rola perswazyjna słowotwórczych gier językowych w tekstach publicystycznych*. [W:] *Słowotwórstwo i tekst*. Red. V. Maldjewa, Z. Rudnik-Karwatowa. Warszawa.
- Łuc I., Bortliczek M. (2011): *Język uwikłany w ponowoczesność*. Katowice.
- Nycz R. (1993): *Tekstowy świat. Poststrukturalizm a wiedza o literaturze*. Warszawa.
- Skowronek K., Rutkowski M. (2004): *Media i nazwy*. Kraków.
- Tarsa J. (1994): *Dyskretny urok nagłówka, czyli skrzydlate słowa na łamach dzisiejszej prasy*. „Zeszyty Naukowe WSP w Opolu. Filologia Rosyjska” z. 33, s. 102.
- Айрапетян В. (2000): *Русские толкования*. Москва.
- Бобровская Г.В. (2014): *Прецедентные тексты и приспособление к новому контексту (на материале газетной публицистики)*. «Грани познания», № 1(28), с. 26.
- Богданова О.Ю. (2009): *Заглавие как семантико-композиционный элемент художественного текста (на материале английского языка): Автореферат диссертации на соискание научной степени кандидата филологических наук*. Москва, с. 5–6.
- Вавль Ф.И. (2013): *Прецедентные имена в заголовках российской и египетской прессы*. «Русский язык за рубежом», № 1, с. 73–79.
- Васина (Саксонова) Ю.Ю. (1999): *Прецедентный текст в языковой картине мира*. [В:] *Лингвометодические чтения. Материалы региональной научно-методической конференции*. Екатеринбург.
- Гудков Д.Б. (1999): *Прецедентное имя и проблемы прецедентности*. Москва.
- Дубовицкая Л.В. (2012): *Функции прецедентности иконических компонентов креолизованных текстов*. «Вестник МГОУ». Серия: Лингвистика, № 22, с. 15–20.
- Захаренко И.В. (1997): *Прецедентные высказывания и их функционирование в тексте*. [В:] *Лингвокогнитивные проблемы межкультурной коммуникации*. Москва, с. 92–99.
- Захаренко И.В., Красных В.В. (1997): *Лингво-когнитивные аспекты функционирования прецедентных высказываний*. [В:] *Лингвокогнитивные проблемы межкультурной коммуникации*. Москва, с. 100–115.
- Земская Е.А. (1996): *Цитация и виды её трансформации в заголовках современных газет*. [В:] *Поэтика. Стилистика. Язык и культура*. Москва, с. 157–168.
- Караулов Ю.Н. (1986): *Роль прецедентных текстов в структуре и функционировании языковой личности* [В:] *Научные традиции и новые направления в преподавании русского языка и литературы*. Москва.
- Караулов Ю.Н. (1987): *Русский язык и языковая личности*. Москва.
- Космеда Т.А.: *Языковая игра – продуктивный прием публицистического стиля современной эпохи (на материале газеты «Арт-Мозаика»)*, <<http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/75572/105-Kosmeda.pdf?sequence=1>>, 03.02.2016.
- Костомаров В.Г., Бурвикова Н.Д. (1994): *Как тексты становятся прецедентными*, «Русский язык за рубежом», № 1.
- Красных В.В., Д.Б. Гудков, И.В. Захаренко, Д.В. Багаева (1994): *Когнитивная база и прецедентные феномены в системе других единиц в коммуникации*. «Вестник МГУ». Серия 9: Филология № 3.

- Лазарева Э.А. (2004): *Заголовок в газете. Учебное пособие*. Екатеринбург, с. 26–44.
- Рогозина Л.Э. (2007): *К вопросу об актуализации прецедентного имени в текстах СМИ*. [В:] *Лингвистика. Лингвокультурология. Дидактика (сборник научных трудов)*. Новосибирск, с. 51–58.
- Рогозина Л.Э. (2009): *О людической функции прецедентного имени (на материале французского языка)*, <www.ffl.nspu.net/upload/konf-2009-23.pdf>, 07.04.2016.
- Слышкин Г.Г. (2000): *От текста к символу: лингвокультурные концепты прецедентных текстов в сознании и дискурсе*. Москва.
- Смирнова Н.В. (2015): *Самооценка в заголовках газетно-публицистического дискурса*. «Современные исследования социальных проблем», № 5(49), с. 365.
- Поэтика публицистики* (1990). Под ред. Г.Я. Солганика. Москва, с. 5–6, 12–13.
- Сорокина Ю.А., Гудков Д.Б., Красных В.В., Вольская Н.П. (1998): *Феномен прецедентности и прецедентные феномены*. [В:] *Язык, сознание, коммуникация*. Москва, с. 5–33.
- Стефанская А. (2005): *Лингвометодологические основы презентации художественного фильма как прецедентного текста*. [W:] *Aktualne problemy semantyki i stylistyki tekstu. Studia opisowe i komparatywne*. Red. J. Wierzbiński. Łódź.
- Черногрудова Е. (2003): *Заголовки с прецедентными текстами в современной публицистике: На материале центральной, региональной и местной прессы*. Автореферат на соискание научной степени кандидата филологических наук. Воронеж.

Summary

The contemporary discourse in the media in Russia is characterized by its high degree of saturation with intertextuality. Describing this phenomenon Russian linguist Yuri Karaulov introduced the term “precedent text” (прецедентные тексты) into a wide scientific circulation. He understood it as a well-known and understandable text, in literary works, essays, videos, proverbs etc., to which the interlocutors link in the situation of communication with other people. Thus, such texts form a special canon in a given language area.

Using a descriptive method and statistical analysis the author has analyzed the phenomenon of precedent texts in selected examples from the Russian press. This paper deals with the stylistic specificity and the organization of journalistic texts using precedent titles.